

GİRİŞ

Amerikan toplumu dünyanın diğer yerlerinden gelen insanlardan oluşur. Gelenlerin asıl büyük çoğunluğu zorla veya zorluklar karşısında yaşadığı topraklardan ayrılmıştır. Nitekim 1619'dan beri köle tüccarlarınca Gine ve Batı Hint Adaları'ndan getirilen zencilerin sayısı 1790'da 400 bine ulaşmıştı.¹ Bunların çoğunluğu da İngiltere'den siyasi ve dini baskıların etkisiyle kaçmak zorunda kalanlardan oluşmuştu. Bunlar arasında Quakerler örnek gösterilebilir. Nitekim Pennsylvania, bir para borcuna karşılık olarak ve bu tarikat mensuplarından kurtulmak amacıyla Charles II zamanında (1681) William Penn'e verilmişti. Keza XVIII. Yüzyılda Aden ve Cubuti'nin kolonizasyonu üzerine komşu ülkelere dağılan ve daha sonra deniz aşırı ülkelere ve özellikle Amerika'ya giden Yemenlilerin durumu zorunlu göçlere örnektir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Amerika'ya vaki ilk Türk göçlerinde de esir leventler yeni getirildikleri toprakların iskan edilmesi amacıyla bırakılmışlardı ve yine ipek böceği yetiştirmek üzere getirilen işçiler kendi hür iradeleriyle bu topraklara gelmemişlerdi

Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha sonra ABD'ye göçenler içinde istibdad rejiminden kaçışın etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin bir Türk aydını olan Mehmed Ubeydullah, Sultan II. Abdülhamit döneminde mahkum edilmiş ve daha sonra İstanbul'a getirilerek nezaret altına alınmıştı. Ubeydullah Efendi, bu gelişmeler üzerine İstanbul'dan ayrılmaya karar vermiştir.² II. Dünya Savaşı sonrasında Kırım ve Kafkasya halklarının çoğu savaş sırasındaki tutumlarından dolayı

¹ **Büyük Larousse**, C.I., İstanbul, 1992, s.514. XVII. Yüzyılda 250 bin ve XVIII. Yüzyılda 1,5 milyon beyaz da Amerika'ya göçmüştür. Brinley Thomas, "Migration-Economic Aspects," **International Encyclopedia of Social Sciences**, Vol.X (1968), s. 293.

² Fransa bandıralı Paquet vapuru ile 4 Nisan 1983 günü İstanbul'dan hareket eder. Bu vapur ile önce Marsilya Limanına varır, oradan trenle Paris'e geçer Ertesi gün yine trenle Londra'ya doğru yola çıkar. Daha sonra da Liverpool'dan Cermanik vapuru ile New York'a gitmiştir. Ubeydullah Efendi'nin maksadı o yıl Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinin 400. yılı kutlamaları münasebetiyle açılacak Chicago sergisine katılmaktı. O yüzden New York'dan, Chicago'ya geçmiştir. Ubeydullah Efendi'nin Amerika hakkındaki izlenimleri şöyledir: "Esasen Amerika ahali Avrupa'yı her türlü istibdadın boğduğu bir zamanda her nevi hürriyet aramak sevdasıyla terk-i dar-ı diyar edenlerden terekki etmiştir. O zaman tesis eden bu an'ane-i hürriyet hala devam etmektedir. Yani her hususta Amerika'nın hürriyet ölçüsü başka memleketlerin ölçüsünden daha büyüktür." Ahmet Turan Alkan, **Sıradışı Bir Jön Türk: Ubeydullah Efendi'nin Amerika Hatıraları**, 2.B., İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s.20,166,201-202.

AMERİKA KITASI'NIN KEŞFİ: KUZEY AMERİKA-ASYA BAĞLANTISI

Berrak KURTULUŞ*

ÖZET

Amerika'nın bilinen kâşifi Kristof Kolomb'dur. Bununla beraber Amerika'nın sürekli olarak yeni bir kâşifi ortaya çıkmaktadır. Bu öncü keşiflerin Kuzey Amerika-Asya bağlantısı açısından incelenmesi başlıca iki yolun mevcudiyetini ortaya koymuştur: Bering Kara Köprüsü ve Aleut Adaları zinciri. Bu iki yol Asya halklarının Amerika'nın kuzeyine kadar uzanan göçünün izahında hareket edilen başlangıç noktalarıdır. Burada Amerika-Asya kültürlerindeki benzerliklerden hareket edilirken, bunların göç yoluyla yayıldığı savunulduğu difüzyonist yaklaşım esas alınmıştır.

ABSTRACT

Columbus's discovery was at first known discovery of America. But many other discoverers explored the continent of America. Bering Land Bridge and Aleut Islands crossroads were first main connection points from Asia to discover an unknown American continent. There are indistinguishable cultural similarities between North American and Asian civilizations and according to the diffusionists this cultural connection is not coincidental.

* Prof. Dr., İ.Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Rusya'dan sürgün edilmişlerdi. Bu zorunlu göçe maruz kalan Kırım ve Kazak Tatarları ile Azeriler ve Türkistanlıların bir kısmı ABD'ye göç etmiştir. Osmanlı Hükümeti, 1915'de çıkardığı Tehcir Kanunu ile Ermenileri göçe zorlayınca, Amerika'ya giden Ermeniler de bulunmaktadır.

Müslüman-Tamil çatışması neticesinde ülkelerini terk ederek Amerika'ya göç eden Seylanlılar da zorunlu göçlere diğer bir örnek teşkil etmektedirler.

Kuzey Amerika- Asya bağlantısında da göç sürecinin başlangıcının zorlayıcı sebeplerle dayandığı görülmektedir. Bu bağlantıda başlıca göç yollarını teşkil eden Bering ve Aleut Adaları zinciri üzerinden vaki göçlerde başlangıçta kuraklık ve kıtlık felaketleri kitlesel göçlere yol açmıştır. Keza M.S.1210'dan sonra da bir seri kıtlığın Kuzey Çin'de yaşandığı ve hatta o sırada komşu "Moğolların geri kalanları beslemek için kendi kuvvetlerinden her on kişiden birini kestikleri" bilinmektedir.³ Daha sonra ise korkunç düşman ve O'nun Moğol ordularından kaçmak zorunda kalmaları (M.S.1233) onların yaşadıkları toprakları terketmelerine yol açmıştı. Onlar, Deneler (onsekizinci ve ondokuzuncu yüz yıl kâşiflerinin Alaska'dan Meksika'ya kadar yayılmış vaziyette yaşar buldukları Athapaskanlar) ile Na-Dene'ler (British Colombiya'nın sahil adalarında yaşayan Haida ve Tlinget kabileleri) idi.

Bering Kara Köprüsü ile Amerika'nın Kuzeyine geçiş binlerce yıl dalgalar halinde vuku bulmuştur. Bu geçişlerle ilgili çalışmaların başlangıcı 1850 yılına kadar geriye gitmektedir. Zorunlu göçlerin Aleut Adaları zincirini takip eden safhasını ise Ethel G. Stewart, kırk yılı aşkın çalışmaları neticesinde göç literatürüne kazandırmıştır. Stewart bu süreci izah edebilmek için yerlilerin şifahi tarih ve mitolojileri ile Orta Asya'daki İpek Yolu haklarının tarihi ve kültürel perspektiflerini açıklayan belgeleri karşılaştırmıştır.

Stewart'a göre Ruslar takriben M.S.1700'de Kamçatdal'lardan doğuda çok uzakta Büyük Ülke dedikleri bir ülkenin bulunduğunu öğrendiler. Burası Aleutlar zincirinin nihayetindeki Alaska idi. Uzun yıllar boyunca Ruslar yapı bakımından çok düşük esvafta olan

³ H.H.Yule, **The Book of Ser Marco Polo**, C. I. s.312-313.

"dikilmiş" gemileriyle bu rotada seyrettiler. Behring'in gemisi Attu'da parçalandı. Fakat mürettebatı enkazdan kendilerini sağ salım Asya kıtasına geri götürebilecek olan bir vasıta inşa ettiler. Menşelerinin uzakta Batı'daki bir kıtada olduğuna dair Dene ananesinden şüphe etmek ve Kuzeydoğu Asyalı Çini kürk avcılarının gemilerinin Ruslardan 500 yıl önce Büyük Ülke'ye ulaşmak kabiliyetlerini sorgulamak için sağlam bir sebep yoktur".⁴

AMERİKA KITASI'NIN KEŞFİ

Amerika'nın bilinen kâşifi Kristof Kolomb'dur. Çünkü "O geri dönmüş, hiç kimse Amerika'nın orada olduğunu unutmamıştır." ⁵ Bununla beraber Kolomb'un keşif tarihi olan 1492'nin, aslında bu kıtanın "yeniden keşif" tarihi olduğunu ileri sürenler çoktur. Tarih öncesine kadar giden keşif macerasında adı geçenler ise Almanlar, Araplar, Basklar, Çinliler, Fenikeliler, Fransızlar, Galliler, Hintliler, Hollandalılar, İspanyollar, Katalanlar, Polinezyalılar, Portekizliler, Romalılar ve Türklerdir.⁶ Hatta Walter Sullivan "sürekli olarak yeni bir Amerika Kâşif'inin keşfedildiğini"⁷ söylemektedir.

Bu keşiflerin tarih öncesi dönemde gerçekleştiği iddia edilen kısmı spekülasyona açıktır ve tarihleme teknikleri itibariyle hata payı olduğu gözardı edilemez. Nitekim stragrafik tarihlemesi, radyo karbon, dendrokronoloji, arkeomagnetizma, obsidan tarihlemesi ve diğer teknikler gözönüne alındığında hata payı kabul edilmelidir.⁸ Bununla beraber Amerika Kıtası'nın keşfinde Asya'dan, Amerika'nın kuzeyine geçişler itibariyle başlıca iki yolun var olduğu kabul edilmektedir: *Bering Kara Köprüsü* ve *Aleut Adaları* zinciri.

Amerika Kıtası'nın Batılılarca keşfine dair göç literatürüne geçen kâşifler ve bu keşiflere ait deliller ise çeşitlidir: Romalıların bozuk

⁴ Ethel G. Stewart, **Dene ve Na-Dene Kızılderilileri: Cengiz Han'dan Amerika'ya Kaçan Türkler, M.S.1233**, çev.Eşref Bengü Özbilen, TDAV, İstanbul, 2000, s.3.

⁵ Zvi Dor-Ner and William Scheller, **Columbus and the Age of Discovery**, New York, William Morrow and Company, Inc., s.71.

⁶ Walter Sullivan, "On Those Who Came First to America," **The New York Times**, 19 May 1988, s.14-15; Carl Waldman, **Atlas of the North American Indian**, New York, Facts on File, Inc. 1985, s.72; Dor-Ner and Scheller, s.70-71.

⁷ *Ibid.*, s.14.

⁸ Waldman, s.1.

paraları Venezüella'da bulunmuş, Vikinglerin, L'Anse aux Meadows'da, Newfoundland'da kurdukları köylerin kalıntıları ortaya çıkartılmıştır.⁹ Amerika'ya , ilk adı olan "Vineland" in, Tyrker adlı bir Türk tarafından verildiği söylenmektedir.¹⁰ Amerikan göç tarihine geçen kâşifler arasında Kolomb dışında Bjarne Herjulfsson, Leif Ericsson ve diğerleri de bulunmaktadır.

Diğer taraftan Amerika'nın Kolomb tarafından keşfedilmeden önceki döneminde, Atlantik Okyanusu'nun Avrupalılardan önce Araplar tarafından keşfedildiğine dair izler vardır. Avrupa'da daha 12. YY'dan itibaren coğrafya, kozmografya ve astronomiye ait bilgiler Araplardan öğrenilmişti.¹¹ Örneğin gök cisimlerinin yüksekliğini tayin etmede kullanılan piriñç usturlab (astrolobe) 1131 yılında Bağdat'da bulunmuştur.¹² Arap coğrafyacılarının piri addedilen İdrisi, Norman Kralı Roger'in ölümünden (1154) kısa bir süre önce, dünya coğrafyasını tasvir eden büyük gümüş küreyi tasarlamıştı.¹³ O tarihlerde gemi yapım sanatı açısından da Araplar çok ileri bir seviyedeydi. Gemi kenar tahtalarını gövdeye sabitlemek ve kış tarafını birleştirmek için tahta kazık veya demir mızrak yerine başka bir ekleme sistemi geliştirmişlerdi. Bunun için hindistan cevizi liflerinden yapılmış urgan kullanmışlardır.¹⁴ Arap denizcilik tekniğinin bir başka özelliği ise üç köşeli yelken (lateen sail) sistemidir. Arap gemilerinde bir veya iki direk olmasına rağmen Akdeniz'de üç direkli üçgen yelkenli gemiler de kullanmışlardır.¹⁵ İlk defa Çinlilerin yararlandığı pusula Arap gemici gereçleri arasında yer almıştır. Bulunulan yerin yıldızlara göre tayin edilmesinde Araplar kamal sisteminden de yararlanmışlardır.

Arap medeniyetinin ulaştığı bu seviye Atlantik Okyanusu'nun Avrupalılardan önce Araplar tarafından keşfedilmiş olabileceğinin

⁹ Dor-Ner ve Scheller, s.70-71.

¹⁰ Reha Oğuz Türkkân, **One America**, New York, Prentice Hall, 1952, s.289. Ayrıca bkz. Cemile Batur, "Amerika'nın Kaşifleri Arasında Bir Türk," **Ülkü Dergisi** (Nisan 1958).

¹¹ Abdel-Rahim Omran, **Population in the Arab World: Problems and Propects**, United Nations Fund for Population Activities, Part 2, London, Croom Helm Ltd, 1980.s.13-37.

¹² Dor-Ner ve Scheller, s.27.

¹³ **İslam Ansiklopedisi**, C. 5/II., İstanbul, MEB Yayınları, 1988, s.936 ve Bernard Lewis, **Tarihte Araplar**, çev. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979, s.144-145.

¹⁴ Parry,s.7.

¹⁵ Ibid, s.12.

göstergesidir. Nitekim "Kristof Kolomb, bizzat tuttuğu kayıtlarda 31 Temmuz 1502'de Jamaika açıklarında içinde yabancı yolcular bulunan yabancı bir gemi ile karşılaştığını anlatmaktaydı. Uzaktan gördüğü bu kadırganın Akdeniz'de sık rastladığı Mağribi gemilerinden olduğunu ve içinde aşağı yukarı kırk kadar adam ve kadının bulunduğunu ve bunların Jamaika Yerlilerine benzemediğini, onların giydiği kolsuz gömleklerinin tıpkı Müslüman Granada'da gördüğü gibi gösterişli renk ve desende olduğunu" ifade etmekteydi ve gemideki kadınlar "yüzlerini Granada kadınları gibi kapamıştı." Kaldı ki Brent Kennedy, buna ilave olarak Amerika'nın içi kısımlarının keşfinde de Müslümanlara ait saklanan hususların olduğunu anlatmaktadır: "1927'de ABD'de ilk kara geçişi Amerikan Yerlisi olmayan bir Faslı Berberî Azemmouri tarafından başarılmıştır. 300 İspanyolun katıldığı bu keşif, sadece Azemmouri ve üç arkadaşı tarafından Florida'dan Batı yakasına ve tekrar Texas'a 5.000 mil mesafe katedilerek 7 yıl içinde neticelendirilmiştir.. Gariptir ki Azemmouri hiçbir zaman Amerikan tarih kitaplarında belirtilmemiştir."¹⁶ Yine Piri Reis'in 1513 tarihli dünya haritasında Amerika Kıtası'nın daha öncekilere kıyasla doğru biçimde çizilmiş olması deniz aşırı keşiflerde gizli kalmış noktaların bulunduğunu ortaya koymaktadır.¹⁷ Corroll H. Goyne, Jr. ve Betty Brantley Goyne'nin Piri Reis haritası hakkındaki görüşleri şöyledir: "Bir gemi kronometresi icat edilmeden önce açıkdenizde enlemin doğru olarak ölçülebileceğini düşünmek imkansızdır. İlk deniz kronometresi Britanya'nın III. George döneminde, tam Amerikan Devrimi öncesinde tekamül ettirilmişti... Eğer Piri Reis haritası 1513'de değil 18. YY. başında yapılsaydı bile hayret vericidir.¹⁸ Bu haritada yüzyıllardır buzullarla kaplı olan Antartika Dağları'nın bulunması da hayret verici bir husustur. Bu dağlar ancak 1951'de ses yansıtıcı bir sistemle keşfedilmiştir.¹⁹

Kolomb'un Amerika'da bulduğu altın ve inciler daha sonra diğer gezginleri de oraya çekmiş ve Amerika Kıtası'nın Doğu kıyası kısa zamanda öğrenilmiş ve 16.YY. ortalarında Avrupalılar yerleşmek üzere

¹⁶ Bkz. "The Melungeons: An Untold Story of Ethnic Leansing in America," **Islamic Horizons** (Nov.-Dec.1994), s.24-25.

¹⁷ Dor-Ner ve Scheller, s.70-71.

¹⁸ "Piri Reis Map," 18 May. 1998 (mimeo.).

¹⁹ Ibid., Öztürk, s.61ve Selim Sırrı Altier, "Piri Reis'in Haritası ve Kitab-ı Bahriyesi Hakkında Yeni Bir Araştırma ile 15 Asırda 7 Direkli Bir Müslüman Teknesi" **Tarih Dergisi**, TDAV, Sayı: 150 (Haziran 1999), s.27-29.

bu kıtaya gelmeye başlamıştır. 17. YY başlarında ise bu kıtadaki başlıca şehirlerin temelleri atılmış idi.

Kuzey Amerika-Asya Bağlantısında Geçiş Yolları

A. Bering Boğazı

Amerika Kıtası'nın keşfinde bugüne kadar başta Amerikan, Kanadalı ve Rus olmak üzere birçok arkeolog ve bilim adamının vardığı ortak görüş insanoglunun *Pleistosen* çağında *Bering Kara Köprüsü* (Bering Land Bridge veya kısaca Beringia) yoluyla Asya'dan Kuzey Amerika'ya göç ettiği'dir. Bu göç sırasında önemli ölçüde hayvan ve bitki göçü de gerçekleşmiştir. "Bu göç bir defaya mahsus değil binlerce yıl dalgalar halinde gerçekleşmiş, bu ilk yerlilerin yolculuğu küçük aile gurupları ve topluluklar halinde olmuştur."²⁰

Kuzey Amerika ile Asya arasında hayvan, bitki ve insan ilişkilerinin incelenmesine Smithsonian Enstitüsünce başlanmıştır. 1850'lerde Spencer F.Bird'in başlattığı bu çalışma Ruslar tarafından desteklenmiştir. Kuzey Sibirya halkları hakkında en iyi bilgiler American Museum of Natural History (New York) ile W. Bogoros ve W.Jochelson adlı Rus bilim adamlarının yer aldığı Russian Academy of Sciences (St.Petersburg) tarafından tertiplenen, 1900-1901 yılları arasındaki Jesup ekspedisyonunda elde edilmiştir. Amerikan, Kanadalı ve Rus antropologların Kuzey Amerika'daki ortak araştırma ve tur projesi ise Crossroads of Continents çerçevesinde 1998 yılında gerçekleştirilmiştir.²¹

Yeryüzünün üç büyük soğuk dönemi atlattığı bilinmektedir. Bunlardan üçüncüsü olan "Büyük Buzul Çağı" yaklaşık olarak 2 milyon yıl önce Pleistosen Bölüm'de başlamıştır.²² Bu Pleistosen Bölüm'de kuzeyden aşağıya dört defa buzul katı inmiştir. Bunlardan Wisconsin buzul katı (Avrupa'daki Wurm buzul katına tekabül etmektedir) hemen hemen M.Ö. 90.000 veya M.Ö. 75.000'den başlayıp M.Ö. 8000'e kadar

²⁰ Waldman, s.2.

²¹ Robert McC. Adams, "Statement by the Secretary of the Smithsonian Institution," ve Iu.V. Bromlei, "Statement by the Director of the Institute of Ethnography, USSR Academy of Sciences," der. William W. Fitzhugh and Aron Crowell, **Crossroads of Continents**, Washington, D.C., Smithsonian Institution Press, 1988,s.6-7.)

²² **Grosser Weltatlas**, İstanbul, 1993, s.62.

sona ermiştir. Wisconsin sırasında çekilen okyanus suları şimdiki su altındaki karayı açığa çıkarmıştır.²³ Bu kara köprüsünden geçen Paleo-Sibiryalıları Yeni Dünya'nın gerçek kâşifleridir.²⁴ Nitekim bazı mikrobiyologlar, Amerikan yerlilerinin yüzde 95'inden fazlasının tek bir öncü nüfustan-muhtemelen son Buzul Çağı'nda Bering Boğazı'nı geçen az sayıda ailenin soyundan olduğuna inanmaktadır.²⁵

Joseph Greenberg'in yaptığı analizlerden ulaştığı sonuca göre Amerikan Yerlilerince konuşulan birbirinden farklı bütün diller tek bir ata dilinden türemiştir.²⁶ Otto J.von Sadvoszky de bütün fiziki antropologların artık Amerikan yerlilerinin Asya'dan geldiği konusunda görüş birliğine vardığını ifade ederek lengüistik açıdan yaptığı araştırmalarının sonucunda kendisinin de aynı kanıya vardığını söylemektedir. Nitekim Sadvoszky, Kaliforniya yerlilerinin konuştuğu dilin, Asya'dan Amerika'ya Bering Boğazından geçtikleri sıradakine çok yakın olduğunu bulmuştur.²⁷

Amerikan yerlilerinin Asya bağlantısı konusunda mitochondrial DNA testleri ile dişlerin çene ve kanal bölgeleri analizleri de bu bağlantıyı ortaya koymaktadır.²⁸

Avlanma yöntemleri, çeşitli folklorik ve kültürel gelenekler, Şamanizm inancı Kuzey Amerika ile Asya arasındaki göçlerin izlerini gösteren diğer konulardır. Nitekim Sibirya'daki Somayed'lerin usta olduğu kuş avlama yönteminin aynısına Kaliforniya Yerlilerinde de rastlanmıştır. Kaliforniya avcısı kuş ağı (bird net) ile çok sayıda kuşu yakalayabilir. Bu ağ sistemi beş kişinin, kuşların tüy yenileme mevsiminde kaz ve ördekleri olduğu kadar, daha yüksek mekanda kurulduğunda uçan kuşların binlercesinin birkaç gün içinde yakalanmasına imkan vermektedir. Bunu belirten Bodega Miwok kelimesi poke (kuş-ağı) Selkup Somayed dilinde pok (ağ); Yenisey

²³ Waldman, s.1.

²⁴ Ibid.Ayrıca bkz: Alvin M. Josephy, Jr., der., **American Heritage Book of Indians**, New York, Wings Books, 1993, s.25.

²⁵ Betty Ballantine and Ian Ballantine, der., **The Native Americans: An Illustrated History**, Atlanta, Turner Publishing Inc., 1993, s.32.

²⁶ Ibid., s.32.

²⁷ "The Discovery of California: Breaking The Silence of the Siberia to America Migrants," **The Californians** (Nov.- Dec.1984), s.9-20.

²⁸ Ballantine ve Ballantine, s.32.

Somayed'de poga, foga (ağ) ve Yurak Someyed'de ponka (ağ kuş-ağı) sözcükleriyle karşılaştırılabilir.²⁹

B. Aleut Adaları

Amerika Kıtası ile Asya halkları arasındaki ikinci bağlantı Aleut Adaları zinciri üzerinden gerçekleşmiştir. Bu geçişlerin ortaya konulabilmesi için ise Batılı alimlerin İpek Yolu ticareti, sahil ticareti; Kuzeydoğu Asya kürk ticareti, Çin ve Kore'deki denizcilik gelişmeleri gibi bir dizi konunun ve aynı zamanda Orta Asya kavimlerinin tarihinin, dini ve batıl inanışlarının, epik edebiyatlarının, lengüistik bakımdan özelliklerinin incelenmesi gerekmiştir.

Asya'dan Amerika'nın Kuzeyine geçiş güzergahı olan Aleut Adaları (Aleuddin veya Tilki Adaları), Çinli ve Koreli su samuru avcısı ve tacirlerince bilinen bir yoldu. Uçsuz bucaksız, buzullarla kaplı Bering Boğazı dışında bu yolun kullanıldığına dair deliller vardır. Nitekim Amerika'nın bütün Pasifik sahili boyunca bulunan Çin mamülleri ile Kaliforniya sahilinin açıklarında bulunan çok eski gemi enkazları Çin gemilerinin bu kıtaya Kolomb'dan çok önce ulaştıklarının *karşı konulmaz* delilleridir.³⁰

Alaska'nın güney sahilindeki Cook's Inlet ve Washington Eyaleti Ozette mevkiinde yapılan kazılarla ilgili bir makalede, her iki yerde de bulunan yüksek karbon çeliğinden mamül kesici alet namlularının, Avrupalıların gelişinden önceki döneme ait oldukları tespit edilmiştir.³¹

Kanadalı Araştırmacı Ethel G. Stewart, bu yolla geçişler olduğunu, M.S.1233 yılında Cengiz Han'ın Moğol ordularından kaçan Nayman ve Uygur Türklerinin ve onlara katılan kabilelerin göçünü izah ederken açıklamaktadır. Orta Asya Türklerine en fazla benzeyen *Athabaskanlar'*ın göçünü ihtiva eden bu bilgilere, Stewart 40 yıl boyunca aralıksız süren

²⁹ Sadovszky, s.16-17. Bu avlanma sırasında yakalanan kuşlar da benzer isimler taşımaktadır: Lak "kaz" (Vogul), lak "kaz" (Penutian); was "ördek" (Vogul), wat-wat "ördek" (Güney, Sierra Miwok); poj "ördek" (Osyak, Doğu), poje "ördek" (Maidu, Nisenan); Tora "turna" (Osyak,Kuzey), tore "turna" (Wi Wintu).

³⁰ Stewart, s.25.

³¹ Larry J. Pierson and James R.Moriarty, "Stone Anchors: Asiatic Shipwrecks of the California Coast" *Antropological Journal of Canada*, C. XVIII. No.3, 1980.

araştırmaları sonucunda ulaşmıştır.³² Çalışmaları sırasında karşılaştığı zorlukları şöyle ifade etmektedir: "Benim araştırmamla ilgilenen Marius Barbeau 1960'da Kanada Milli Müzesi'nin Müdürüyle bir mülakat sağlamıştı. Müdür önünde yayılı duran haritanın üzerinde Orta Asya ile Amur'u gösterip sormuştu: "İnsanlar buradan buraya mı gelmişler? Hayır! Hayır! Kesinlikle hayır! Atlası kapamış ve mülakat da bitmişti".³³

Bu göçün nasıl gerçekleştiğinin izahı için öncelikle Çin ve Kore denizciliğinin o dönemde ulaştığı seviyeye bakmak gerekir. H.J. Parry, Çin'in kuzeyinde M.S. 960'da başlayıp güneyde 1260'a kadar süren Sung hanedanlığı döneminde Çin canklarını kastederek "Dünyanın en güvenilir gemileri" olduklarını söylemektedir.³⁴ Gerçekten de en büyük Canklar 600'ü denizci ve 500'ü asker olmak üzere bin kişi veya daha fazla mürettebat taşıyorlardı. Bu tür gemiler sahil sularındaki korsanlara karşı silâhlandırılmışlardı. Po denen tekneler 200 kadem uzunluğunda olup 600-700 yolcu taşıyabiliyorlardı. Zenginler için özel kamaralar ve daireler vardı.³⁵ Pusula daha 11.YY'dan önce kullanılmaya başlanmıştı. Denizciliğin gelişmesinde Kore de Çin kadar ilerideydi. Nitekim "M.S.1124'de Kore'ye giden bir Çin elçisi salkım organından yapılmış halatların kalınlığından, her tarafında kancalar bulunan taş çapalardan, fırtınalı havalarda kullanılan denizin üstünde yüzen çapalardan, dalgaları kırmak için gemilerin bordalarına konan sepet ve çuvallardan, suyun denize akmasını sağlamak için güvertede bulunan deliklerden bahsetmektedir. Denizin derinliğinden değil de sığlığından korktukları için derinliği iskandil etmek üzere bir organın ucuna kurşun ağırlık bağlamışlardı. Yelkenleri kumaştan yapılmıştı ve gök kapalı olduğu

³² Athabaskanlar Kuzey Amerika Pasifik kolu yerlilerinin genel temsilcisidir. *Dene* dil grubuna bağlı Athabaskanlar içinde ünlü Apaçi (Apache) ve Navaho (Navadjo) savaşçı kabileleri de bulunmaktadır. Stewart Denelerin menşeiini araştırırken Kuçinlerde (Kutchin) ve Çipeyanlarda (Chipewyan) Türk-Uygur kanı olduğunu, A-Bha-toların Hor Türkleri olduğunu ve Jikarillo (Zicarillo) Apaçilerin Türk olduklarını bulmuştur. Diğer Dene kabilelerinin soylarında Çinli, Hsien-pi, Kuzeydoğu Tibetli ve Yüeci'nin olduğunu; Na-Denelerin ise British Kolombiya'nın sahil adalarında yaşayan Haida ve Tlingit kabileleri olduğunu izah etmektedir. Op.cit., s.xxiii.

³³ Ibid., s.231.

³⁴ Dor-Ner ve Scheller, s.11, dn.6'dan, *The Discovery of the Sea*, Berkeley, University of California Press, 1981, s.15.

³⁵ Stewart, s.25, dn. 51'den Hirth and Rockhill, *Chau Ju-kua*, s.34-35.

zaman hangi istikamette gideceklerini tespit etmek için bir su kabının içinde iğne yüzdürüyorlardı".³⁶

Stewart, Dene'lerin şifahî an'anelerini kaynak olarak almıştır. "Fakat bu kayıtların en şumüllüleri 1860'dan 1875'e kadar Aşağı McKenzie nehri boyundaki Good Hope Katolik Misyonunda yaşamış olan peder Emil Petitot'un eserinde bulunanlardır. O, Denelerle birlikte uzun yolculuklar yapmış ve onların an'anevi tarihi ile adetleri, seramonileri ve dini ibadetleri hakkındaki müşahadelerini kaydetmişti" ve yine Joseph B Mahan'ın vurguladığı gibi "Peder Petitot'un eseri yerli kültürü Avrupalıların tesiriyle değişikliğe uğramadan önce tamamlanmıştı.³⁷

Ethel G. Stewart'ın esas aldığı Dene Mitolojisinde göçü kanıtlayan önemli bazı multi-etnik kültürün işaretleri ise şunlardır:

Deneler öncelikle M.S. 837'de Halley Kuyruklu Yıldızı'nın görüntüsünü unutmamışlardı. Gobi Çölü'nün kuzeyinde Uygur İmparatorluğu'nun dağılması sırasında görülen "kuyruk gibi yükselen büyük, alevler içindeki yıldız" asırlarca hafızalardan silinmemiştir: "Bazen Denelerin parlak yıldızın görüldüğü nokta olarak doğuyu göstereceklerini zannederiz. Aksine Deneler yanan yıldızın boşlukta görüldüğü nokta olarak Tahan'ı (Batı için kullanılan Dene kelimelerinden biri) gösteriyorlar.. Ananelerinin anlattığı olayların çok uzak bir geçmişte yurtlarının bulunduğu dünyanın öbür tarafında meydana geldiği hususunu size söylemeyi hiç unutmuyorlar. Nitekim Halley'in astrofizik çalışmaları neticesinde hiçbir zaman Arktik yörelerde görülmediği sabittir.³⁸

Kuyruklu yıldızın görünmesinden üç yıl sonra Uygur İmparatorluğu son bulunmuş ve onlardan bir kısmı Gobi Çölü'nü geçerek nebatın az olduğu kuzey şeridindeki bölgeye gelmişlerdi. Kıtlığın hüküm sürdüğü bu dönemde "her sabah gökten bir şey düşüyordu. Birçok kimse bu maddeyi toplamak için koşuyordu ve onun sayesinde hayatta kaldık. Biz ona yiyecek dolu küçük bir şey diyoruz,

³⁶ Stewart, s.25, dn. 56'dan H.H. Underwood, **Korean Boats and Ships**, RASJ, Korean Brandı, 1933, s.39-42.

³⁷ Ibid., s.xvii

³⁸ Stewart, s.85.

çünkü herkes için belli miktar düşüyordu." Bu yiyecek uygurların göç ettikleri Kuzey Tarım ve Kansu Bölgesinde çiçek açan turanjabin bitkisi veya alhagi mannadır." Alhagi mannanın "Vatanı Türkistan'dır. Amerika'da hiç bir yerde bulunmaz".³⁹

Dene anelerinde etlerin kurutulup, karibu (ren geyiği) derisinden yapılmış torbalarda saklandığı belirtilmektedir.⁴⁰ Kırgızlar bugün bile kesilen etleri bir ağaca asıp güneşte kurularak muhafaza etmektedirler. Keza et olmayan sofraya Kırgızlar "yiyecek bir şey yok" gözüyle bakarlar. Deneler için de bu deyim "yiyecek et olmadığı" manasını taşımaktadır.⁴¹

Stewart bu konu ile ilgili anısını şöyle anlatmaktadır: "Bu eserin yazarının bu deymi hatırlamasının sebebi vardır. 1952 yılı kışında bir Loucheux ailesinin reisi av kampında hastalanmış ve bütün aile köye gelip cömert bir gıda yardımı görmüştü. Ertesi gün geri dönüp yiyecek bir şey olmadığını söylemiş ve ikinci bir yardım almışlardı. Üçüncü gün yine yiyecek bir şey olmadığını söylemişlerdi. Bu eserin yazarı ne yapacağını şaşırılmıştı ve adam Aklavik'den uçakla gelen doktorun teşhisine göre karaciğer kanserinden ölünce tansiyon yükselmişti. Tercümana bir ailenin üstüste iki gün iki büyük yardım aldıktan sonra nasıl yiyecek bir şeyinin olmadığı sorulduğunda yazar onların kendisine anlatmaya çalıştıklarının yiyecek etleri olmadığı olduğunu öğrenmişti".⁴²

Diğer taraftan Stewart Alaska'dan Mc Kenzie nehrine kadar Dene'lerin mavi boncuklara olan tutkusundan bahsederek bunun Dene ve Na-Dene'lerin Türk mirası olduğunu ifade etmektedir.⁴³

Gelin olma seramonileri bakımından Türk-Uygur adetlerinin Dene'lerin görgü kurallarına yansımış olduğu da göze çarpmaktadır. "1953'de Peel nehri bir gelin, damadın kocası olmasını istediği herkes

³⁹ Ibid., s.87, dn. 8'dan Kanada Hükümeti, Araziler ve Parklar idaresine atfen.

⁴⁰ Ibid., s.341.

⁴¹ Ibid., s.398.

⁴² Ibid., s.458.

⁴³ Ibid., s.341-342.

tarafından bilinmesine rağmen damattan mümkün olduğunca uzağa dönerek bu eski adet için duyduğu saygıyı göstermişti".⁴⁴

SONUÇ

Asya ile Kuzey Amerika bağlantısında Bering ve Aleut Adaları zincirinin başlıca göç yolları olarak kabul edildiği görülür. Bu bağlantıyı ortaya koyan multi-etnik kültürün çeşitli işaretleri mevcuttur. Bu konuda kırk yıllık ısrarlı çalışmasıyla Kanadalı ilim kadını Ethel G. Stewart, *Amerikan Kızılderilileri'nin menşelerinin konvansiyonel antropolojik araştırmaları Asya kabile tarihinin incelenmesini ihtiva etmiyorlar* sonucuna varmıştır. Buna göre onlar yurtlarındaki amansız şartlardan kaçarak Amerika'ya gelmişlerdir. Bütün bunlar sayısız denebilecek araştırma mevzularının ipuçlarını vermektedir. Stewart'ın ifadesiyle *görülen o ki, Amerika Kızılderili kabilelerinin menşei meselesinin M.Ö. 1000'den M.S.1000'e kadar Şarki Orta Asya'daki etnik grupların yoğun bir şekilde tarihi bir araştırılmasına ihtiyacı vardır.*

KAYNAKÇA

- Adams, Robert McC, "Statement by the Secretary of the Smithsonian Institution," der. William W. Fitzhugh and Aron Crowell, *Crossroads of Continents*, Washington, D.C. Smithsonian Institution Press, 1988.
- Alkan, Ahmet Turan, *Sıradışı Bir Jön Türk: Ubeydullah Efendi'nin Amerika Hatıraları*, 2.B., İstanbul, İletişim Yayınları, 1977.
- Altıer, Selim Sırrı, "Piri Reis'in Haritası ve Kitab-ı Bahriyesi Hakkında Yeni Bir Araştırma ile 15. Asırda 7 Direkli Bir Müslüman Teknesi" *Tarih Dergisi*, TDAV Sayı:150, (Haziran 1999).
- Ballantine, Betty and Ballantine, Ian., der., *The Native Americans: An Illustrated History*, Atlanta, Turner Publishing, Inc., 1993.
- Batur, Cemile, "Amerika'nın Kâşifleri Arasında Bir Türk," *Ülkü Dergisi* (Nisan 1958).
- Dor-Ner Zvi and Scheller, William, *Columbus and the Age of Discovery*, New York, William Morrow and Company, Inc., 1991.
- Fitzhugh, William W. and Crowell, Aron, *Crossroads of Continents*, Washington, D.C., Smithsonian Institution Press, 1988.
- Goyne, Carrol H. Jr. and Goyne, Betty Brantley, "Piri Reis Map," 18 May 1988 (mimeo). *Grosser Weltatlas*, İstanbul, 1993.
- İslam Ansiklopedisi, C.5/II., İstanbul, MEB Yayınları, 1988.
- Josephy, Jr. Alvin M. Der., *American Heritage Book of Indians*, New York, Wings Books, 1993.
- Lewis, Bernard, *Tarihte Araçlar*, çev. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979.
- Omran, Abdel Rahim, *Population in the Arab World: Problems and Prospects*, United Nations Fund for Population Activities, Part 2, London, Croom Helm Ltd., 1980.
- Pierson, Larry J. and Moriarty, James, "Stone Anchors: Asiatic Shipwrecks of the California Coast," *Antropological Journal of Canada*, C. XVIII, No.3, 1980.
- Sadovszky, Otto J.von, "The Discovery of California: Breaking the Silence of the Siberia to America Migrators," *The Californians* (Nov.-Dec.1984).
- Stewart, Ethel G., *Dene and Na-Dene Indian Migration, 1233 A.D., Escape From Genghis Khan to America*, Georgia, Institute for the study of American Cultures, Inc., 1996.
- Sullivan, Walter, "On Those Who Came First to America" *The New York Times*, 19 May 1988.
- Thomas, Brinley, "Migration-Economic Aspects," *International Encyclopedia of Social Sciences*, Vol.X., 1968.
- Türkkan, Reha Oğuz, *One America*, New York, Prentice Hall, 1952.
- Underwood, H.H., *Korean Boats and Ships*, RASJ, Korean Brandı, 1993.
- Waldman, Carl, *Atlas of the North American Indian*, New York, Facts On File, Inc, 1985.
- Yule, H.H., *The Book of Ser Marco Polo*, C.I.

⁴⁴ Ibid., s.310.